

Special Issue Article

Heming H. Gujord*

Romsdalens topografiske magi

Ernst Jüngers Myrdun og Besuch auf Godenholm

<https://doi.org/10.1515/ejss-2023-2009>

Abstract: In the summer of 1935 Ernst Jünger stayed for seven weeks in the small village Eidsbygda in the Romsdal-region on the west coast of Norway. In the book *Myrdun* (Lat. *Eriophorum*) he published letters elaborating on the local culture, but also transcended his observations into the realms of mythology and the unseen. In the novel *Besuch auf Godenholm* (*A visit to Godenholm*) Jünger further explores the realms of the human mind, alluding to Nordic culture, but also by means of a hallucinating trip to counteract the cultural despair in the aftermath of the Second World War. The article explores Jüngers transformation of a factual landscape into literature of different genres and modes of expression. Jüngers picture of Romsdal is also compared to the notion made by the Nobel laureate Bjørnstjerne Bjørnson who was raised in Romsdal.

Keywords: Ernst Jünger; Romsdal; conservative revolution; literature and landscape; LSD

1 Innledning

Fra 10. juli til 25. august 1935 oppholdt Ernst Jünger seg i Eidsbygda mellom Molde og Åndalsnes i Romsdal på Nordvestlandet i Norge (Weber 2011, 135). Jünger har skrevet om oppholdet i to bøker: *Myrdun. Briefe aus Norwegen* (1943/1949) og i romanen *Besuch auf Godenholm* (1952). Utenfor disse bøkene satte ikke Jünger tydelige spor i Norge, og oppholdet i Eidsbygda er ikke nevnt i norske aviser og tidsskrift fra samtida. I dag er det svært krevende å møte disse tekstene forutsetningsløst. Selv kunne Jünger komme til Eidsbygda som en – nesten – hvilken som helst mid-delaldrende mann fra Tyskland. Men vi som leser ham i ettertid, bærer med oss kunnskapen om forfatteren av *In Stahlgewittern* (1920), om dikterfilosofen som skrev

---

*Corresponding author: Heming H. Gujord, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen, Bergen, Norway, E-mail: heming.gujord@uib.no

Der Kampf als inneres Erlebnis (1922) og *Der Arbeiter* (1933). Den som har kjennskap til Jünger slik bildet av ham ble formet av Armin Mohler i *Die Konservative Revolution in Deutschland* (1950/1999), vil også bære med seg dette til møtet med Jünger i Romsdal.

Det må være et mål å lese Jüngers møte med Eidsbygda, Romsdal og det norske Vestlandet også i lys av dette møtets egne forutsetninger i 1935.¹ Hva var det han så? Hvordan kom det han så til uttrykk? Og hvorfor fikk det han så nettopp slike avtrykk i reisebrevene i *Myrdun* og seinere i romanen *Besuch auf Godenholm*? Men selv med en slik motivasjon vil man ganske raskt merke tyngden av Jüngers verdensanskuelse og – i *Besuch auf Godenholm* – også i impulsene fra Mohler. Dette var tydelig også i mitt første forsøk på å skrive om Jünger og Romsdal, i artikkelen «Noreg som irrasjonalistisk landskap» (Gujord 2002). Ved dette gjenmøtet drøyt tjue år seinere hadde jeg som uttrykt ambisjon å sette landskapet – Romsdal – først, for å se hvordan Jünger mest mulig forutsetningsløst bearbeidet dette i sine bøker. Men når Jünger selv mister fotfestet og går fra konkret syn (Schau) til anskuelse (Anschauung), må også jeg søke etter forklaringer som ligger andre steder enn i topografien. Denne differensieringen mellom syn og anskuelse er definitivt til stede i *Myrdun* der Jünger skriver om faktiske mennesker og et faktisk landskap. I romanen *Besuch auf Godenholm* går differensieringen mellom syn og anskuelse i oppløsning. Her overskrider handlingen, også gjennom en ruserfaring, sitt geografiske utgangspunkt.

2 Rammer, geografi og kulturkritikk

Jünger kom reisende til Eidsbygda sammen med filosofen Hugo Fischer som i *Myrdun* bare blir kalt «der Magister». Han kom reisende med båt til og fra kystbyen Molde som siden wilhelminismens tid har vært anløpshavn for turistbåter og cruisetrafikk, særlig fra Tyskland. Det praktiske vilkåret for oppholdet var at den tyske legen Johann Heinrich Parow bodde i Eidsbygda og hadde sin praksis i Romsdal (Weber 2011, 134). På 1930-tallet gikk transporten langs kysten fremdeles primært med båt. Derfor var Eidsbygda et godt utgangspunkt for en distriktslege som med fjordskyss lett kunne komme seg rundt i området. Av samme grunn lå den gamle kaupangen i Romsdal på øya *Veøya* like nord for Eidsbygda. *Veøya* med sin middelalderkirke er overraskende nok ikke nevnt i *Myrdun*, men spiller en hovedrolle i

---

¹ Det finnes en stor teoribygning om studier av litterære topografier, for eksempel Hillis Miller (1995), Krouk (2007), Rees (2008), Ottum (2015) og Sejersted et al. (2015). Det finnes også mange innganger til indre litterære landskaper, for eksempel Baudrillard (1988), Krylova (2010), Løkka (2010) og Jones (2015). Øyvind Rimbereid har skrevet diktsamlingen *Seine topografier* (2000). Det er umulig å sammenfatte denne litteraturen i en artikkel. Jeg har derfor valgt å avgrense perspektivet til Romsdal og til Jüngers tekster som spesifikt tar utgangspunkt i Romsdal.

romanen *Besuch auf Godenholm*. Distriktslege Parow og kona hans er i *Myrdun* omtalt som ekteparet Celsus og Celsa.

Jünger forteller om en meget spesiell legefilosofi og legepraksis. Det var en filosofi basert på antikke prinsipper om balanse og likevekt. Kunstige hjelpemidler som gulltenner og briller blir innenfor rammen av denne filosofien hevdet å være skadelige fordi de kunne bidra til å forstyrre likevekten i legemet (Jünger 1949, 55).² Følgelig er det et tegn på forfall at også bøndene i Romsdal har begynt «sich mit Insulin zu spritzen und tragen Gold im Mund» (46).

Da jeg arbeidet med dette stoffet i 2002, snakket jeg med ei eldre kvinne som hadde personlige minner fra møter med Jünger i Eidsbygda.³ Hun kunne fortelle om konkrete dødsfall som følge av Parows skepsis til moderne skolemedisin. Jüngers beretning om en lege som var skeptisk til insulin, et livsnødvendig og moderne legemiddel for pasienter med diabetes, gjør historien troverdig (Gujord 2002, 30). Jeg vil ikke gå i detalj om Parows legefilosofi, men den føyer seg inn i et større bilde av modernitetsskepsis som også rammer inn Jünger. I en klassisk studie har Fritz Stern skrevet om *Kulturpessimismus als politische Gefahr* (2005). Knyttet til denne formen for modernitetskritisk legegjerning kan man se hvordan kulturpessimismen også kan bli en direkte *medisinsk* trussel på individnivå.⁴

Med en gang man begynner å resonnerer kontekstualiserende på denne måten, sniker også de ideologikritiske perspektivene seg inn. Selv om Jünger stort sett holder politikk og økonomi på avstand i både *Myrdun* og *Besuch auf Godenholm*, er bøkene likevel politiske gjennom sin kulturkritikk. *Myrdun* da som en serie av bilder av et avgrenset samfunn bortenfor og nordenfor «unseres Landes» (70), altså Tyskland, med et folk som også er avgrenset fra og annerledes enn «oss», representert ved Jünger og hans tyske venner. I *Besuch auf Godenholm*, skrevet etter erfaringen av en ny krig, bruker Jünger *Godenholm* som portal inn til en annen dimensjon. Særlig *Besuch auf Godenholm* lider under en svært tyngende ambisjon hinsides geografi og historisk erfaring. Boka er likevel interessant som symptom på hvordan et landskap og et mytologisk reservoar knyttet til Norden får sekundære betydninger når det blir sett gjennom en kulturpessimistisk linse utenfra.⁵

2 I fortsettelsen vil jeg bare henvise til *Myrdun* med sidetall.

3 Samtalene fant sted på telefon den 8.8.2001 og den 20.11.2001. Kvinnas navn er Liv Sylte som var født Klungnes i 1924. Hun døde i 2009. Jeg refererer etter egne notater tatt umiddelbart etter samtalene.

4 Det er en etisk avveining om man skal gjengi historier om en kritikkverdig legefilosofi fra 1930-tallet. Jeg gjengav dette i artikkelen i 2002 fordi «Jünger sjølv viser til bøndene sin bruk av insulin som eit teikn på at den fordervelege moderniteten var i ferd med å innta bygdesamfunnet» (Gujord 2002, 30). Liv Sylte var en troverdig informant som i to perioder satt i kommunestyret i tidligere Tresfjord kommune og også hadde vært leder i bondekvinnelaget (*Bygdebladet*, 28.1.2009).

5 Her er det paralleller mellom Jünger og den romantiserende framstillingen av Norden i perioden 1800 fram til 1914 (Henningsen et al. 1997).

Nettopp på dette punktet går det en linje mellom de to bøkene. I *Myrdun* skriver Jünger at landskapet skaper sinnsforstyrrelser fordi bevisstheten sanser fraværet av en tilvant dimensjon (70). I *Besuch auf Godenholm* åpnes portene til en annen dimensjon i form av et indre, sjelelig landskap. Det som mangler i den ytre verden, kan den indre verden tilby.

3 *Myrdun*: Fra syn til anskuelse

Jüngerers blikk på bygdesamfunnet i *Myrdun* er et panorerende blikk. Det er langsomt og dvelende. Han skildrer livet i havet og livet på land, og han har stor kunnskap, særlig om flora. Det panorerende blikket blir liggende på overflaten, som et vandrende syn. Virkelig interessant blir det når Jünger går ett steg lenger for å gripe tak i det som potensielt kan ligge bak det som sanses på overflaten. Fra overflatisk syn får skildringen da preg av å være uttrykk for en verdensanskuelse. Utgangspunktet er fjorden med sine dyp, fjelltindene med sitt skyggespill og møteplassen mellom det indre og det ytre i naturkreftenes spill. Et godt eksempel er skildringen av vekslingen mellom flo og fjære. Jünger kjenner kreftene på kroppen og knytter dem til et landskap som får magiske overtoner:

Der Fjord wirkt auf das Auge bald wie ein See und häufiger wie ein Fluß; aber recht unheimlich erscheint mir dabei, daß ein solcher Fluß Meereskräfte besitzt. Man merkt das beim Baden, zwar ist das Wasser fast süß, aber man wird aus der Tiefe heraus von mächtigen Wirbeln und Wallungen erfaßt. Es gibt hier eine Stelle, an der ein Ausläufer des Stur-Fjordes⁶ sich auf der Breite eines Mühlbaches zusammenschnürt. Hier kann man Ebbe und Flut beobachten wie den spielenden Tastarm eines Ungeheuers, das weit hinter den Bergen liegt (14f).

Det handler i mindre grad om blod og jord, *Blut und Boden*, hos Jünger, selv om han var godt kjent med denne formen for litteratur. Brev fra Gretha til ektemannen Ernst Jünger, datert 22.7.1935, vitner om kontakt med forfatteren Hans Grimm også under oppholdet i Eidsbygda (Jünger og Jünger 2021). Grimm er svært tett forbundet med denne formen for ideologisert estetikk. Et begrep som «Rasse» forekommer bare én gang i de to bøkene, og da mot slutten av *Besuch auf Godenholm* (1952, 97). Ingen steder i de to bøkene viser Jünger direkte til forestillinger om «das Völkische». Også hos Jünger går det en tydelig linje mellom landskap og mennesker, men framstillingen er mer i tråd med 1700-tallets klimateori enn med raseteoriene på 1900-talet. I klimateorien postuleres det på heller overflatisk grunnlag at det er en

⁶ Med «Stur-Fjord» sikter Jünger trolig til Storfjorden mellom Molde og Vestnes. Utløperen er trolig Flatevågen som har sterk strøm mellom flo og fjære ved utløpet mot Vestnes.

sammenheng mellom de ytre formene av et landskap og et miljø, og de indre kvalitetene til menneskene som bor i det aktuelle landskapet (Bø 1999, 113).

Innenfor klimateoriens rammer blir nordmannen gjerne framstilt på flatterende vis. Det harde klimaet med sine vekslende årstider stiller store krav til planlegging og kontinuerlig arbeid, hvis ikke ville man i en førmoderne verden verken kunne berge dyr eller mennesker gjennom de lange vintrene. Ut fra klimateoriens logikk vil da mennesket ha utviklet egenskaper i balansert samsvar med de klimatiske betingelsene. Jünger blir slått av hvor tungt det må være å leve og drive gårdsbruk i så stor avstand fra andre mennesker. På et besøk hos en mann som har lagt slektsgården Gyldenås ut for salg, lever Jünger seg inn i betingelsene for hvordan det må være å leve under slike vilkår:

Doch beobachte ich immer, daß die Leute hier mit einer gewissermaßen nach innen gekehrten Aufmerksamkeit arbeiten. Sie besitzen ein angeborenes Verhältnis zur Einsamkeit, und sind daher wie kein anderer Schlag Geschäften gewachsen, die zugleich hart und entlegen sind – der Fischerei in eisigen Meeren, insbesondere dem Walfange, der Pelzjagd und der Erforschung polarer Einöden (Jünger 1949, 66f).

Stikkordene i dette avsnittet er «angeborenes Verhältnis zur Einsamkeit». Dette er i tråd med klimateoriens logikker. Når det i dette konkrete tilfellet handler om en mann som vil selge gården, ta seg hyre og reise vekk, er det likevel ikke spor av moralisering eller fordømmelse hos Jünger. En slik fordømmelse ville man kunne tenke seg innenfor en mer völkisch-basert horisont der det å bli værende på opphavsstedet har en verdi i seg selv. Jünger ser i større grad med empati på den arme mannen som med sitt faustiske instinkt blir sittende fast i stedbunden ensomhet. Det å reise ut og vekk handler slik sett ikke om å svikte en bestemmelse om å bli værende på odelsgården, men om å realisere en disposisjon som også hører til den hjemlige arven; disposisjonen til å reise videre, utforske – eller i mer kritisk forstand: kolonisere nye områder.

Det er fort gjort å henfalle til moralisering i omtalen av Jüngers impresjonistiske antropologi om det vestnorske mennesket, selv om begrepet «rase» ikke er framhevet. Også i sitatet over bruker Jünger formuleringen «wie kein anderer Schlag», ikke «Rasse», som ut fra sammenhengen ville være mulig. Lest innenfor tekstens egne rammer er Jüngers antropologi bare unntaksvis mer radikal enn for eksempel den lokale dikterhøvdningen Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), som i sitt monumentale dikt «Romsdalen» lanserte den klimateoretiske doktrinen «kjæner du fjorden, kjæner du folket» (Bjørnson 1890, 203).

Det som redder Jünger fra sterkere grad av ideologibasert kritikk, er at han ikke stiller romsdalsmennesket overfor andre (les: mindreverdige) mennesketyper. Da trekker han i større grad linjer og paralleller til andre representasjoner for det nordiske, i Sveits (51), Nederland (62) og Tyskland (Friesland, Niedersachsen,

Westfalen; 73). Men så snart legen Celsus bringes inn i framstillingen, endres dette bildet. Det handler også om overgangen fra et kulturelt til et medisinsk diskursivt nivå. Den medisinske diskursen skiller seg fra den kulturelle ved at den har en praksis som får direkte effekter hos faktiske mennesker.

Denne overgangen fra den kulturelle til den medisinske diskursen ser vi når Jünger gjenforteller en historie fra et skillingsmagasin: På en øygruppe nord for Skottland er de klimatiske betingelsene så harde at kulturen legger til rette for organiserte stevnemøter for ungdommene. Disse stevнемøtene blir forberedt ved at jentene må trekke på seg en enbeinet strømpe over underkropp og underliv. Plagget er altså en form for *kyskhetsstrømpe* som samtidig får ungjentene til å framstå som kurtiserende havfruer:

Celsus, dem ich von diesen nordischen Undinen erzählte, nannte das einen vernünftigen Brauch. Ähnliches hätte er bei den Lappen kennengelernt. Auch erschlägt dort bei Zwillingengeburt der Vater das schwächere Kind, weil nicht mehr als ein Neugeborener durch den arktischen Winter gebracht werden kann, falls nicht die ganze Familie in Gefahr geraten soll. Er meinte auch, daß man im höchsten Norden ein neues und ungeahntes Bewußtsein von Freiheit gewinnt (50).

Her går man fra en anekdote til en annen, men også på tvers av diskursive domener. Historien fra de skotske øyene er preget av humorfylt overskudd og erotikk, mens historien som tilskrives samene, viser fram en nådeløs immoralisme som er motivert av de klimatiske betingelsene. Det må understrekes at dette handler om en påstått samisk skikk som dagens forskning ikke finner belegg for. Snarere er det slik at tvillinger har en særlig positiv funksjon i den samiske tradisjonen (Qvigstad 1932, 140, 249; Steen 1961, 22f). Da virker det urimelig at det i samisk kultur ligger en tradisjon for tvillingdrap. Dette er et eksempel på en anti-etnisk stereotypi som illustrerer svært problematiske sider ved Jünger's peilinger i nordisk antropologi.⁷ Det har stor betydning når den anti-etniske stereotypien flyttes fra Jünger's kulturelle diskurs og over til en medisinsk diskurs og legefilosofi. Medisinsk autoritet koplet sammen med naturfundamentalistisk logikk kan få svært store konsekvenser. Forestillingen om «ungeahntes Bewußtsein von Freiheit» i Norden blir i denne sammenhengen skjærende ironisk når den settes i sammenheng med drap på spedbarn.

Om det ikke er Jünger selv som representerer denne logikken, så bringer han den videre i reisebrevet. Han har også stor tillit til graden av «geistiger Macht» (55) som utstråler fra Celsus. På steder som dette blir den kontekstuelle rammen omkring Jünger's reisebrev svært tyngende. Jünger's reisefelle, «magisteren» Hugo Fischer,

---

⁷ Jeg har vært i kontakt med flere forskere for å undersøke påstanden om tvillingdrap i samisk tradisjon. Jeg vil særlig takke professor emeritus Håkan Rydving ved Universitetet i Bergen for oppklarende hjelp.

gikk i eksil i Norge i 1938 (Weber 2011, 136). I lokalhistorisk litteratur oppgis det at Fischers ektefelle, Anna Fischer, var «halvjødisk» (Sæbø 2013, 87). Da *Myrdun* kom ut første gang i 1943, var byen Molde under gjenoppbygging etter at det meste av sentrum ble ødelagt under bombing i 1940. Hvor mye av dette realhistoriske alvoret som skal tas med inn i *Myrdun*, kan sikkert diskuteres. Selv om jeg forsøker å holde det på avstand, så trenger de historiske betingelsene seg hele tida på. Eidsbygda ligger der, vakkert mellom fjord og fjell, som en potensiell «*retour offensif*» for en krigstrøtt europeer (67):

Überhaupt finde ich, daß in den kleinen Staaten, die weder durch den Krieg gelitten haben, noch durch Rüstungen oder übermäßige Industrien beschwert werden, recht gute Beobachtungen zu machen sind. Es werden hier Ideen und Erscheinungen, die in den kriegführenden Ländern bereits historisch gewesen sind, wie in Retorten weiterentwickelt, und man ergeht sich wie in Parkgehegen, die inmitten der Unwetter verschont geblieben sind (51).

I disse linjene publiserer Jünger en kritikk av krigen og krigsindustrien. Ordene er skrevet på grunnlag av erfaringer *før* krigen og publisert på et tidspunkt da det igjen var krig og Jünger var blitt soldat. Jünger går i direkte dialog med seg selv, som forfatter av *In Stahlgewittern*, i skildringen av Romsdal som et sted som har blitt stående forskånet «inmitten der Unwetter». For byen Molde og stasjonsbyen Åndalsnes, som begge var ødelagt av bombing, var skildringen misvisende på utgivelsestidspunktet. Men innenfor bokas rammer i 1935 er skildringen rett. Fremdeles kunne bøndene i Eidsdalen sende de prektigste storlaksene «in die Hotelküchen von Molde und Åndalsnes» (27). Førsteutgaven av *Myrdun* ble utgitt i Oslo og hadde nettopp de tyske soldatene som gjorde tjeneste i Norge, som viktigste mottakergruppe (4). For soldater i krig må det ha gjort inntrykk at nettopp forfatteren av *In Stahlgewittern* kunne gi uttrykk for kritikk av krig og rustningsindustri på et slikt tidspunkt.

4 Das Blaumoor – blåmyra

Under oppholdet i Eidsbygda reiser Jünger rundt i landskapet samtidig som han forteller om sine observasjoner, erfaringer og møter med de lokale menneskene. Den norske studenten Birgit, som studerer Ibsen (56) og er hjemme på ferie, fungerer som bindeledd mellom Jünger og nordmennene, men også mellom gammelt og nytt. Dette er et samfunn som er i endring, og studenten Birgit, som Jünger muligens utviklet et mer enn platonisk forhold til (Weber 2011, 137ff), er et levende bevis på endringene.⁸

⁸ Ifølge samtaler med Liv Sylte var Birgit identisk med hennes søster, Birgit Klungnes (født 1909), som studerte kunst i Oslo. Ifølge Sylte forelsket Jünger seg i Birgit, men dette ble ikke gjengjeldt. Sylte fortalte at Birgit og Jünger gikk på fjellturen sammen til Kvittfjellet som er identisk med fjellet Oksen

To andre unge kvinner, to søstre på 14 og 16 år, fungerer som eksempel på den levende tradisjonskulturen (62). De er budeier på setra. Sett med våre dagers øyne er dette en form for barnearbeid som sammen med gjeting av dyra har forsvunnet med moderniseringsprosessen.

Jünger fisker, mater sølvrevene med ufisk, går tur i fjellet og plukker molter. Det er prosaiske aktiviteter som gir ham god innsikt i den levende kulturen. Språket fanger han opp dels intuitivt, dels gjennom «peripatetisk» undervisning med Birgit som lærer (56). Både på land og sjø lar Jünger blikket panorere på jakt etter det som ligger bak og under. Han drømmer at han med sine bare hender fyller båten sin med laks og balanserer mellom imaginasjon og realitet: «Das war ein Traum von Reichtum und Macht – und doch wird solcher Überfluß erlebt» (34). Når han er på fjellet og går over høgmyrene, flakker også blikket hans på jakt etter betydningen av det som ligger under. Her er vi inne på et viktig punkt, noe Jünger har framhevet i tittelen *Myrdun*:

Noch bevor wir aus dem Walde heraustraten, kündeten die weißen Büsche des Wollgrases das Hochmoor an. Dieses Kraut, das die Stellen bevorzugt, an denen die Schwarze Torfkrume zutage tritt, ist hier unter dem schönen Namen Myrdun oder Moordaune bekannt, und die Blütenstände gelten als winzige Rokken, von denen die Elfen abspinnen. Sie weben Gewänder für die Erlenfürsten aus ihrem Stoff (61).

I Romsdal er *myrull*, tysk *Moorwolle*, et mer frekvent navn på denne planten enn *myrdun*, men det er nettopp ordet *myrdun* som er brukt i Asbjørnsen og Moes folkeeventyr om «De tolv Vildænder» (Asbjørnsen og Moe 1896, 203f). Som litterært motiv skaper *myrdun* en direkte kobling mellom observasjon i landskapet og norsk folkediktning og sagnkultur. Men det handler ikke bare om observasjon. Det handler også om handling, erfaring og imaginasjon. Jünger har selv gått over myra og kjent hvordan grunnen har gynet under ham. Denne erfaringen skaper via språklig imaginasjon en linje mellom land og hav og norsk idiomatikk:

Überhaupt hegt der Norweger eine große Liebe zum Moor – so sehr, daß er sogar das Meer in der dichterischen Sprache das Blaumoor nennt. Vielleicht ist diese Landschaft auch für sein Leben die bezeichnendste – für ein Leben in kärglicher Fülle und für die Wirtschaft am Rande der Einöde (61).

Blaumoor heter på norsk *blåmyra*. Det er et oppslagsord i norske ordbøker som metafor for havet.⁹ For Jünger blir de skjøre plantene av *myrdun* inngangen til det

---

som er omtalt i *Myrdun* (13). Birgit Klungnes døde av tuberkulose 29 år gammel i 1939. Det står minneord i *Åndalsnes Avis* 2.3.1939.

⁹ Se *Det norske akademis ordbok* (naob.no), *Bokmålsordboka* (ordbokene.no/bm) og *Store norske leksikon* (snl.no).

som «må» ligge under. Her skjer overgangen fra syn til anskuelse. Ifølge Jünger må man selv ha gjort erfaringer i landskapet for å kunne trenge inn i det som ligger bak og under:

Diese Region ist von einer verborgenen Schönheit erfüllt, die das Herz zugleich betrübt und heiter stimmt, und vieles in den Sagas wird sich dem entziehen, der dies nicht kennt. Auch hat das Moor oft etwas Gläsernes, wie von einem zweiten, geheimen Leben, das unter Tage besteht (62).

Jo større avstanden blir til det erfarte landskapet, jo mer transformeres *syn* til *anskuelse*. Overgangen er tydelig idet Jünger forlater Eidsbygda. Det siste kapitlet er datert «An Bord. 26./27. August 1935». Skipet har begynt å gyngje («schaukeln») under ham, han er altså selv ute på blåmyra i betydningen havet, og nå begynner også tankene å vandre fra de konkrete observasjonene og inn i ukjente domener.

Bei diesem Schauspiel fiel mir eine der glücklichen Bemerkungen des Magisters ein, der auf der Hinfahrt den befremdeten Eindruck, den der Anblick der Küste weckt, auf ein geistiges Element zurückführte, das er als das Provisorische bezeichnete (68).

I utgangspunktet handler også dette om et *syn* i betydningen observasjon: «In der Tat wohnt den Gebirgszügen eine besondere Unruhe inne wie Bildungen, die noch nicht zum Abschluß gekommen sind» (69). Her er det en avgjørende forskjell mellom Jüngers framstilling av Romsdal og Bjørnsons dikt «Romsdalen». Både Jünger og Bjørnson lar blikket panorere over landskapet, og begge legger vekt på det prosessuelle aspektet. Sammenlignet med Jünger framstår Bjørnson likevel mer som en rasjonalist. Han ser hvordan landskapet har blitt formet av naturen. I diktet skildrer han endringene i poetiske vendinger som er tydelig forankret i geologiske kjensgjerninger:

Er du kun ydmyg, de siger det selv,
at noget er større end deres største.
Se på den lille borende elv
oppe i skaret og tænk på den første,
som stilt på isen og stenen gnog,
kjæmperne skavedes fra hverandre!
Et var de før, men måtte forandre
åsyn og væsen i vårflom-tiden; –
millioner av år er det siden,
millioner det også tog. (Bjørnson 1890, 202)

Dette er en skapelsesberetning som holder fast ved det som Bjørnsons faktisk ser. Jüngers skapelsesberetning er til sammenligning imaginær. Jünger viser til «die Entstehungsgeschichte» som Norge har fått av tyske sjøfolk:

Wenn man ihnen Glauben schenken will, so behielt Gott nach der Erschaffung der Welt einen großen Haufen von Steinen zurück, die er, um sich ihrer zu erledigen, an einer unwirtlichen Stelle ins Meer schleuderte. Auf diese Weise entstand Norwegen als ein neues und im Schöpfungsplane nicht vorgesehenes Land (68).¹⁰

Jünger tror selvsagt ikke selv på denne skapelsesberetningen, men han tror at det imaginære har forankring i en åndelig realitet. Jünger framstiller landskapet i et mytologiserende bildespråk fordi han ikke har referanser eller kategorier å sortere dem innenfor. Kjempetindene, «die Riesenzacken», minner om «den unnahbaren Residenzen, in denen die Nebelfürsten beheimatet sind, und in ihrem Bannkreise übt das Phantasmagorische oder der Zaubertrug seine Macht» (69).

En rasjonalistisk innstilt leser kan komme til å gjøre Jünger urett ved å ta ham på ordet og lese ham for bokstavelig. Det er eksempelvis en vesentlig forskjell om man leser reisebrevene i *Myrdun* som en *estetisering* av landskapet enn som uttrykk for *irrasjonalisme*. Evnen til å estetisere handler om å utløse tilleggsverdier som i større grad ligger innenfor kunstens og litteraturens domene enn i motivet selv. Det vil være direkte kunstfiendtlig om man ikke anerkjenner mulighetene til å utløse tilleggsverdier gjennom å estetisere et landskap. Slike tilleggsverdier vil nettopp ligge hinsides fornuftens domene.¹¹

Så er det likevel slik at *Myrdun* presenterer seg som *Briefe aus Norwegen*. Det gir boka en faktisk forankring i et konkret landskap. Ikke bare steder, men også menneskene i landskapet, kan langt på vei identifiseres. Det gjelder ikke bare legeparet Celsus og Celsa, men også ei kvinne som Birgit og andre mennesker som er knyttet til for eksempel gården Gyldenås. Dermed handler *Myrdun* om noe mer enn 'bare' estetikk. For menneskene i Eidsbygda handler det om realiteter og vilkår for deres dagligliv og eksistens.

I dette landskapet finner Jünger en verden som fremdeles ikke har gjennomgått moderniseringens avfortrylling og som derfor gir stort spillerom til en lege som Celsus. Den anerkjennende framstillingen av Celsus, som skal ha behandlet flere hundre tilfeller av blindtarmbetennelser uten kniv og uten så mye som et dødsfall (44), er uttrykk for en modernitetskritikk som Jünger må stilles til ansvar for som intellektuelt menneske. Jünger finner hos Celsus en høy grad av «åndelig makt»

---

10 I romanen *Kjærleikens ferjereiser* innleder romsdalsforfatteren Edvard Hoem historien på samme måte: «Han legg til ti nye sjømil uryddig hav på det landet, og ei samling forblåsnе fjordbygder innanfor. Strør ut nokre øyar av middels norsk merke og holmar med skogkrullar på. (...) Dette er Norge, skriv han» (Hoem 1974: 7).

11 Diskusjonen kan følges til Lukács' *Die Zerstörung der Vernunft* (1954) og til den tyske ekspresjonismedebatten.

(55). Vurdert positivt er dette en nødvendig motvekt til det som Jünger omtaler som «den rationalen Dünkel»; rasjonalismens overtro. Innenfor rammen av en vitenskapelig diskurs kan vi ikke tro at Celsus ved hjelp av sin «åndelige makt» har hatt evnen til å helbrede akutte sykdommer.

For Jüngers blikk er Eidsdal i Romsdal et hyrdelandskap som har blitt «stående forskånet midt i uværet» (51). Med sin topografiske magi har bygda og landskapet, enn så lenge, vært forskånet for moderniteten. Legefilosofien til Celsus korresponderer med magien i landskapet. Celsus representerer ånd og dybde, ikke ratio og målrettede medisinske inngrep. Ironisk nok vil Celsus, som helst vil bidra til å holde moderniteten på avstand, bli en trussel mot menneskene som bor i dette landskapet. Hans «åndelige makt» blir en trussel når den ikke bare tenkes innenfor rammen av estetisk univers, men som praksis i et faktisk landskap der mennesker over tid vil rammes av sykdommer som diabetes og blindtarmbetennelse. Dette gjør det nødvendig å problematisere Jüngers sprang fra syn til anskuelse i skildringen av Eidsbygda i Romsdal.

5 Fra Veøya til Godenholm

Navnet *Veøya* kommer av norrønt *vé* og betyr *den hellige øya*. *Veøya* er nevnt i *Snorres kongesagaer* (Sturluson 1994, 2: 333ff) og i Sigrid Undsets *Kristin Lavransdatter* (1920, 326, 342). I middelalderen var *Veøya* kaupang, altså handelssted, i Romsdal med en befolkning på opptil 300 fastboende mennesker. Steinkirka på øya er fra 1100-tallet og fungerte tidligere som sognekirke. I dag er øya ubebodd landskapsvernområde. *Veøya* illustrerer hvordan endringer i infrastrukturen, der transporten har forflyttet seg fra sjø til land, får umiddelbare følger. *Veøya* har gått fra sentrum i middelalderen til periferi i moderniteten.

Navnet *Veøya* forekommer ikke hos Jünger, men Godenholm plasseres i forhold til naboøya «Säkken» (Jünger 1952, 24),¹² norsk skrivemåte *Sekken*, så lokaliseringen i Romsdal er faktisk og nøyaktig. Selv om navnet *Veøya* ikke forekommer, er det sannsynlig at Jünger har vært der siden øya ligger nær Eidsbygda. Hovedbygningen på prestegården fikk under en ombygning i 1933 et karakteristisk tårn (Thingvold 1999, 167). Dette er synlig også hos Jünger: «Das Wohnhaus war insofern ungewöhnlich, als an seine Längswand ein runder Turm mit flacher Zinne stieß» (24). Selv om det faktiske tårnet er firkantet og ikke rundt som hos Jünger, er dette likevel et tegn på at Jünger trolig har vært på *Veøya*.

¹² I fortsettelsen vil jeg bare henwise til *Besuch auf Godenholm* med sidetall.

Godenholm er likevel ikke Veøya, men Godenholm er *modellert* på Veøya. Det gjelder også navnet Godenholm som Jünger har omdiktet for å holde fast på de sakrale konnotasjonene, men samtidig har forsterket i retning av den førkristne tradisjonskulturen (Gujord 2002, 31). En *goði* er ifølge Fritznors ordbok egentlig en hedensk prest, men blir særlig brukt om islandske høvdinger (Fritzner 1886). Fritzner oppgir at ordet forekommer på tysk som *Goden*. Etymologisk sett blir Godenholm i likhet med Veøya ei hellig øy, men helligdommen er lokalisert før den kristne kulturen. Det er i det hele påfallende at Jünger ikke nevner verken stavkirka i Rødven eller middelalderkirka på Veøya i sine to bøker fra Romsdal. Dette er en markering som samsvarer med den konservative revolusjonens kritiske holdning til kristendommen, som uttrykk for splittelsen mellom ånd og materie og videre instrument for kapitalisering av en tingliggjort natur.

Jünger skal ikke ha vært i Norge i årene 1935 til 1964 (Brynhildsvoll 1973, 273). Men i *Besuch auf Godenholm* vender han tilbake i fantasien. Den andre verdenskrigen blir sett som uttrykk for oppsplittingstendenser som lå i kim allerede før krigen: «Die Kraft entschwand, mit der das Ganze die Teile zusammenhält. Gleichzeitig feierte ein flacher Optimismus seine Feste» (35). Hovedstaden Berlin er i romanens nåtid ødelagt, men prosessen fram til ødeleggelsen hadde begynt før krigen, på et åndelig plan. Hovedpersonen i boka, Moltner, er hardest rammet av krisen, selv om hans yrke som psykiater (Nervenarzt) holder ham beskjefteget på et område der «der Positivismus nie gänzlich triumphiert [hatte], trotz raffinierter Anstrengungen» (41). Erfaringen av krise blir oppsummert med en hilsen til Max Weber: «Besonders quälend war die Entzauberung der Zeit» (42). Avfortryllingsmotivet fra *Myrdun* følges videre opp i *Besuch auf Godenholm*, men denne gangen innenfor rammen av et fiksjonalisert univers.

Jünger dikter videre på erfaringene fra Romsdal for å hele samtidas kulturkrise. Linjen tilbake til *Myrdun* er tydelig med direkte referanse til bildet av fjellmyrene: «Die Hochmoore waren Archive von unbekanntem Farben, die eines großen Malers harnten, der sie entschleierte» (14). Norden stilles opp mot syden som en region med andre og høyere kvaliteter: «Die Zinnen und Gletscher waren von einer Hintergründigkeit unwittert, die alle List des Südens übertraf» (s.st.). Her finner man ikke «magiske byer», men noe annet: «Dort wurde Stoff gehortet, hier aber Kraft in die Welt entsandt» (s.st.). Her løfter Jünger Norden opp på et høyere nivå, ikke ulikt det man fant hos romantikere under wilhelminismen og i «völkische» kretser fra 1890-årene og utover (Puschner et al. 2012).

På Godenholm skal man nå, under ledelse av den mystiske Schwarzenberg, snu utviklingen ved hjelp av elementenes opprinnelige krefter:

Der Plan, die Lage in kleinen Gruppen zu erwägen und in Versuchen ihre Grenzen anzutasten, war nicht so unsinnig. Das war nichts Neues, sondern immer während der großen Wenden der Fall gewesen – in Wüsten, in Klöstern, in Einsiedeleien, in stoischen und gnostischen Gemeinden, um Philosophen, Propheten und Wissende herum. Immer gab es ja ein Bewußtsein, eine Einsicht, die dem historischen Zwange überlegen war. Sie konnte anfangs nur in ganz Wenigen gedeihen, und doch war hier die Marke, von der aus dann das Pendel in neuer Richtung schwang. Dem mußte der geistige Akt, der darin lag, das Pendel anzuhalten, vorausgegangen sein (15f).

Det skal skje en vending. Pendelen skal snu, og det opprinnelige skal danne grunnlag for en ny begynnelse. Den lille gruppa av mennesker som samler seg omkring Schwarzenberg på Godenholm, skal lede an i tidevervet. Schwarzenberg får status som «filosof og profet», ikke helt ulikt den statusen Celsus hadde i *Myrdun*.

Det er hevet over tvil at Godenholm er modellert på Veøya. Kan det også finnes en modell for Schwarzenberg? Da Jünger besøkte Romsdal i 1935, var Veøya eid av William Coucheron-Aamot (1868–1948). Han var en svært original mann med bakgrunn i kretsen omkring historikeren Ernst Sars på 1800-tallet. Dette var en venstreliberal elite som var aktive i tida fram mot unionsoppløsningen fra Sverige i 1905 (Stenseth 2000). Selv påstod Coucheron-Aamot at han kunne føre sin egen slekt tilbake til den norske småkongen Halvdan Svarte, og at han under andre historiske betingelser «kunne blitt Norges konge» i 1905 (Thingvold 1999, 154; Hestenes 1999 [1948], 170).

Det er ikke belagt at det har vært noe møte mellom Ernst Jünger og William Coucheron-Aamot. Vi noterer oss likevel sammenfallet i navnet *Schwarzenberg* og småkongen Halvdan Svarte, som påstått forfar for Coucheron-Aamot. Andre paralleller handler om at Schwarzenberg i likhet med Coucheron-Aamot har en bakgrunn der han skal ha drevet virksomhet i Asia, og at han har høyborgerlige aner på grensen til det aristokratiske (36; Thingvold 1999, 151). Her er det likevel viktig å ta forbehold. Selv om Coucheron-Aamot ble omtalt som «kongen på Veøya» skal han ikke tillegges noe ansvar for synspunktene som legges i munnen på Schwarzenberg. Men på samme måte som det er sannsynlig at Jünger har vært på Veøya, er det også sannsynlig at han har møtt William Coucheron-Aamot under et eventuelt besøk. Personen Coucheron-Aamot tilfører alt i alt lite betydning til fortolkningen av *Besuch auf Godenholm*. Parallellene er langt svakere enn når det gjelder forholdet mellom Celsus og Parow i *Myrdun*.¹³

6 Tideverv og konservativ revolusjon

Den åndelige makrostrukturen i *Besuch auf Godenholm* kan leses som en romanversjon av Armin Mohlers studie *Die Konservative Revolution in Deutschland*.

---

¹³ Takk til Morten Øveraas som først fikk meg til å tenke på om det kunne være mulige paralleller mellom Schwarzenberg og William Coucheron-Aamot.

Mohlers store arbeid var ferdig som grunnlag for dissertasjon med Karl Jaspers som «Doktorvater» i 1949 og kom første gang ut som bok i 1950, to år før Ernst Jünger gav ut *Besuch auf Godenholm*. Revolusjon betyr omdreining og dermed ny begynnelse. Handlingen i Jüngers roman er lagt til «Freitag, den 28. Dezember, Frau Berchtas Tag» (94), det vil si midtvinters, slik at tidevervet også er markert ved solsnu. Da selskapet forlater Godenholm, svinner nordlyset og sola melder sin ankomst (103). Tidevervet er dermed markert med lysmetaforikk som i nordlyset også får mytologiske overtoner. På veien bort fra Godenholm, på Hotel Alexandra i Molde, erfarer gjestene Einar og Moltner at de selv har forandret seg. Nå er de også i stand til å overføre sin nye tilstand til andre: «das war ein nachträgliches Geschenk. (...) Er würde dem Vaterlande ganz anders dienen können, wenn das von Dauer war» (105f). Innenfor romanens univers har tidevervet skjedd. Einar og Moltner er etter besøket på Godenholm klare til å bringe nye krefter til fedrelandet og til en verden i krise.

Den kulturkritiske hensikten er her så tydelig at *Besuch auf Godenholm* ikke er helt vellykket som roman. I en analyse blir det derfor mest hensiktsmessig å legge vekt på de kulturkritiske perspektivene og parallellene til bærende tankefigurer hos Mohler og den konservative revolusjonen. Mohler stilte Jünger i sentrum for sin verdensanskuelse (Noack 1998, 256). Nettopp i tidsrommet omkring utgivelsen av *Besuch auf Godenholm* i 1952 var det svært tett forbindelse mellom Mohler og Jünger. Fra høsten 1949 og de neste årene fungerte Mohler som Jüngers privatsekretær. Trolig er det mer enn tilfeldig at de sentrale motivene i Mohlers verdensanskuelse kan finnes igjen hos mester Schwarzenberg på Godenholm. Kristendommens dualistiske splitting av ånd og materie erstattes av spenning og polaritet i verden, i det immanente. Den historiske utviklingen er ikke rettlinjert og lineær, men alt slutter seg omkring sin egen kjerne. Schwarzenberg så historie, utvikling og kosmogoni «eher als eine Reihe von Kugelschalen um zeitlose und unausgedehnte Kerne angelegt» (28). Her ligger vi svært nær Mohlers verdensanskuelse der nettopp kulen er en bærende metafor (Mohler 1999, 85; Gujord 2002, 33).

I *Besuch auf Godenholm* kan vi spore en tydelig dialektikk mellom Mohler og Jünger. Mohler hadde i utgangspunktet bygd store deler av sin verdensanskuelse på Jünger og plassert ham i sentrum for den konservative revolusjonen. I neste instans kvitterer Jünger ved å bygge Mohlers verdensanskuelse inn i sin roman. Innenfor denne rammen utnytter Jünger Romsdalens topografiske magi som litterært motiv. Handlingen i *Besuch auf Godenholm* lokaliseres til et sted «außer der Geschichte» (13) som ikke har gjennomgått moderniseringens avfortrylling, men som åpner opp for overskridende erfaringer. Dette så vi også eksempel på i *Myrdun* der magisteren førte synet av landskapet tilbake til et «åndelig element» som han kalte «det provisoriske». I *Besuch auf Godenholm* trenger Jünger videre inn i det åndelige landskapet i retning av tideverv og ny begynnelse. Dette sammenfaller med det sykliske historiesynet i den konservative revolusjonen.

7 Fra Norgestur til Norgestripp

«Sie wissen doch mehr», messer Schwarzenberg tre ganger under det seanse-lignende møtet på Godenholm (63, 66, 73). Det er ingen eksplisitte referanser til rusmidler knyttet til tidevervserfaringen på Godenholm, men hovedpersonen Moltner skal tidligere ha søkt alternative og «esoteriske» måter for å hele sin egen mangeltilstand; derav også rusmidler (42f). Det er kjent at Jünger selv hadde utforsket det hallusinogene rusmiddelet LSD sammen med oppfinneren av stoffet Albert Hofmann (Noack 1998, 242). Hofmann har skrevet om felles ruserfaringer med Jünger og har også sitert fra *Besuch auf Godenholm* for å vise hvordan ruserfaringene er gjenskapt i romanen.

Under sine eksperimenter spilte Hofmann og Jünger musikk av Mozart for å finne åpningene inn mot åndelige overskridelser. I *Besuch auf Godenholm* er det Edvard Griegs «I Dovregubbens hall» som legger musikk til ruserfaringen (60; Hofmann 1979; Gujord 2002, 32). Det musikalske motivet knytter an til norsk folklore og tradisjonskultur og er slik sett velvalgt når målet er å trenge inn i det som ligger bak landskapets og menneskesinnets overflater. Med en litt uhøytidelig formulering: I *Besuch auf Godenholm* går ikke bare Jünger fra syn til anskuelse, men fullfører overgangen fra Norgestur til Norgestripp.

På disse premissene er *Besuch auf Godenholm* en fantasmagorisk roman (47) som er vanskelig å gjengi i normalprosa. I en kriserammet verden samler det seg en liten krets av mennesker omkring «den Meister» (63) i tårnværelset på Godenholm. Musikk og røkelse fyller rommet. Det er nordlys og tåke, Fenrisulven hyler (62) og Gungnir og Balmung svinger gjennom lufta (87).¹⁴ «Godenholm ist kein Sanatorium; es ist ein Laboratorium», forkynner Schwarzenberg (49). Midtvinters¹⁵ på Godenholm vender lyset om til mørke: «Ein Lichtstrahl, und über den Maschinenhöllen zog ein neuer Frühling auf» (101).

Trianguleringen av topografisk magi, kulturkritikk og ruserfaring presser romansjangeren til grensene av det den kan bære. Bildet av en ny vår som stiger over maskinenes helvete, innfrir grunnstrukturen i den konservative revolusjonens sykliske historiesyn, men er ikke vellykket som litteratur og kunst. Her har skildringen forlatt sitt utgangspunkt i tårnværelset på Veøya. Her står bare magien, overskridelsen og kulturkritikken igjen.

Ett siste aspekt kan forsterke linjen mellom Veøya og Godenholm: Hvert år siden 1908 har det blitt arrangert pinsestemne på Veøya (Austigard og Sanden 2008, 397). Som kristen høytid markeres pinsen til minne om da den hellige ånd, Spiritus

14 Gungnir er Odins spyd, og Balmung er Sigfrieds sverd.

15 I romanverket *Juvikfolke* (1918–23) av Olav Duun er det en tidevervsscene med paralleller til Jünger (Gujord 2004, 232f).

Sanctus, kom til apostlene og gav dem tilgang til andre og nye språk. Den hellige ånd besjeler og gjennomtrenger verden og fyller den med sakral mening. Karismatiske orienteringer innenfor kristendommen, som Pinsebevegelsen, iscenesetter gjerne ekstatiske situasjoner for å komme i kontakt med det hellige. Tungetale er et eksempel på et fenomen som er knyttet til religiøs ekstase. Det har også blitt gjennomført forsøk der man har brukt LSD for å studere religiøs ekstase som fenomen (Hauge 1990, 35).

Jünger kan ikke selv ha deltatt på pinsestemne på Veøya siden han først ankom Eidsbygda i juli i 1935. Men om han har vært på Veøya, har han trolig også fått kjennskap til denne tradisjonen som direkte knytter Veøya/Godenholm til en overskridende, åndelig dimensjon. Riktignok rammes pinsens åndelige overskridelser inn av kristendommen, noe som ikke er i tråd med den konservative revolusjonens verdensanskuelse. Mer faktisk blir tilknytningen til ruserfaringen som er dokumentert av Hofmann. LSD ble utviklet i håp om at det kunne fungere som legemiddel for å føre mennesker ut av mentale krisetilstander. I *Besuch auf Godenholm* handler det imidlertid i større grad om erfaringen av en kulturkrise enn om individuelle kriser.

8 Bjørnson, Jünger og Romsdal

«I minnet stod det, men ikke så stort», skrev Bjørnstjerne Bjørnson (1890, 200) om gjensynet med sin barndoms landskap i diktet «Romsdalen». For Bjørnson var synet av det faktiske landskapet større og mektigere enn det som hadde festet seg i hans minne. Hos Ernst Jünger er det motsatt. I hans minne fortsetter landskapet å vokse, helt til det mister sin forankring i det reelle og tar form av et fantasmagorisk åndelandskap som innstifter et tideverv og skaper en konservativ revolusjon.

Bjørnson og Jünger står på hver sin side av den vitenskapelige positivismens fornuftsregime. Da Bjørnson skrev «Romsdalen» på slutten av 1870-tallet (jf. Bull 1923, 46), var det i en tilstand av optimisme og livslyst etter at han hadde besøkt verdensutstillingen i Paris. Han var en av det moderne gjennombruddets menn og så med forventning fram mot frigjøring og framskritt. I 1952 hadde Ernst Jünger gjennomlevd to verdenskriger og sett den gamle verden forsvinne. Der Bjørnson retter blikket utover og framover, ser Jünger bakover i tradisjonen og inn i menneskesinnet. Dette preger også deres framstillinger av Romsdal.

I reisebrevene i *Myrdun* balanserer Jünger mellom syn og anskuelse. Så snart han beveger seg ut på blåmyra og grunnen begynner å gyngje under ham, mister han forankringen. Når vi ser bort fra den tvilsomme legefilsosofien og innskuddet om den samiske tradisjonen, er *Myrdun* likevel ei sjarmerende bok i sin sjanger. I *Besuch auf Godenholm* høres Fenrisulvens hyl, og Balmung og Gungnir svinger seg gjennom

nordlys og tåke. Det er mer enn selv en fremragende stilist som Jünger kan omdanne til sterk romanprosa. Vi aner at Armin Mohler ligger mellom linjene, kanskje også som et avtrykk i navnet til hovedpersonen Moltner (Gujord 2002, 34). Som *Myrdun* har *Besuch auf Godenholm* en forankring i Romsdal, men først og fremst illustrerer boka at det er krevende å omdanne ruserfaringer til litteratur. Følgelig må Jünger ty til fantasifulle minner om et sublimt landskap og nordisk mytologi for å bringe ny magi til en verden i krise.

Litteratur

- Asbjørnsen, P. Chr, and Jørgen Moe. 1896. *Norske folke-eventyr. Norske klassikere i udvalg*. Bd. VII. Kristiania: Aschehoug.
- Austigard, Bjørn og Jarle Sanden, Hg. 2008. *Veøy kirke*. Molde: Romsdalsmuseet.
- Baudrillard, Jean. 1988. *Amerika. Oversatt av Are Eriksen og Knut Ove Eliassen*. Oslo: Profil.
- Bjørnson, Bjørnstjerne. ³1890. *Digte og sange*. København: Schubotho.
- Brynhildsvoll, Knut. 1973. "Ernst Jüngers Briefe aus Norwegen." *Edda: Nordisk tidsskrift for litteraturforskning* 73: 229–45.
- Bull, Francis. 1923. *Bjørnstjerne Bjørnson. Særtrykk av Norsk biografisk leksikon*. Kristiania: Aschehoug.
- Bø, Gudleiv. 1999. "«Land og lynne» – norske diktere om nasjonal identitet." In *Jakten på det norske. Perspektiver på utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet*, red. Øystein Sørensen, 112–24. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Fritzner, Johan. 1886. *Ordbog over det gamle norske Sprog*, Bd. 1. Kristiania: Den norske Forlagsforening.
- Gujord, Heming. 2002. "Noreg som irrasjonalistisk landskap. Germanarsvermeri og noregsromantikk hos Max Bewer og Ernst Jünger." *Syn og segn* 108: 22–37.
- Gujord, Heming. 2004. *Juving og medmenneske*. Bergen: Nordisk institutt.
- Hauge, Ragnar. 1990. *Historien om LSD*. Oslo: Rusmiddeldirektoratet.
- Henningsen, Bernd, Janine Klein, Helmut Müssener og Solfrid Söderlind, Hg. 1997. *Tyskland og Skandinavia. 1800–1914. Impulser og brytninger*. Berlin: Jovis.
- Hestenes, Arne. 1948. "Kongen På Veøy." *Veøyboka*. 1999: 170–5. Molde: Romsdalsmuseet.
- Hillis Miller, J. 1995. *Topographies*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Hoem, Edvard. 1974. *Kjærlighets ferjereiser*. Oslo: Samlaget.
- Hofmann, Albert. 1979. *LSD – mein Sorgenkind*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Jones, Alice A. 2015. "Topographies: Psychic Landscapes in the Poetry of Seamus Heaney and Tomas Tranströmer." *American Imago* 72 (4): 385–406.
- Jünger, Ernst. 1949. *Myrdun. Briefe aus Norwegen*. Tübingen: Heliopolis.
- Jünger, Ernst. 1952. *Besuch auf Godenholm*. Frankfurt a.M.: Vittorio Klostermann.
- Jünger, Gretha og Ernst Jünger. 2021. *Einer der Spiegel des Anderen. Briefwechsel 1922–1960*. Stuttgart: Clett-Kotta.
- Krouk, Dean. 2007. "Topography and Autobiography in Dag Solstad's 16-07-41" *Edda: Nordisk tidsskrift for litteraturforskning* 94 (2): 170–80.
- Krylova, Katya. 2010. "«Eine Den Menschen Zerzausende Landschaft: Psychotopography and the Alpine Landscape in Thomas Bernhard's «Frost»." *Austrian Studies* 18: 74–88.
- Lukács, György. 1954. *Die Zerstörung der Vernunft*. Berlin: Aufbau.

- Løkka, Nanna. 2010. *Steder og landskap i norrøn mytologi. En analyse av topografi og kosmologi i gudediktene av Den eldre Edda*. Oslo: Det humanistiske fakultet, ILN.
- Mohler, Armin. 1999. *Die konservative Revolution in Deutschland 1918–1932*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Noack, Paul. 1998. *Ernst Jünger. Eine Biographie*. Berlin: Alexander Fest.
- Ottum, Lisa. 2015. “‘Shallow’ Estates and the ‘Deep’ Wild: The Landscapes of Charlotte Smith’s Fiction.” *Tulsa Studies in Womens Literature* 34 (2): 249–72.
- Puschner, Uwe, Walter, Schmitz og Justus, H. Ulbricht, Hg. 1996. *Handbuch zur «Völkischen Bewegung» 1871–1918*. Berlin 2012: K.G. Saur.
- Qvigstad, Just. 1932. *Lappische Heilkunde*. Oslo: Aschehoug.
- Rees, Ellen. 2008. “Over-Determined Topography in Knut Hamsun’s “Dronningen Av Saba.” *Scandinavian Studies* 80 (2): 185–200.
- Rimbereid, Øyvind. 2000. *Seine topografjar*. Oslo: Gyldendal.
- Sejersted, Jørgen, Magnus, Eirik Vassenden og Christine, Hamm, Hg. 2015. *Nordsjøen i norsk litteratur*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Steen, Adolf. 1961. *Samenes folkemedisin*. Oslo/Bergen: Universitetsforlaget.
- Stenseth, Bodil. 2000. *En norsk elite. Nasjonsbyggerne på Lysaker*. Oslo: Aschehoug.
- Stern, Fritz. 2005. *Kulturpessimismus als politische Gefahr. Eine Analyse nationaler Ideologie in Deutschland*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Sturluson, Snorri. 1994. *Snorres kongesagaer 1–2*. Oslo: Gyldendal.
- Sæbø, Lars. 2013. “Familien Fischer. Politiske flyktninger i Måndalen for 75 år sidan.” In *Romsdal sogelag*, 87–94. Molde: Årsskrift.
- Thingvold, Terje. 1999. “William Coucheron-Aamot Og Veøy.” In *Veøyboka*, 151–69. Molde.
- Undset, Sigrid. 1920. *Kristin Lavransdatter. Kransen*. Kristiania: Aschehoug.
- Weber, Jan Robert. 2011. *Ästhetik der Entschleunigung. Ernst Jüngers Reisetagebücher (1934–1960)*. Berlin: Matthes & Seitz.